

Βιβλιοπαρουσίαση

Ποιος Δολοφόνησε εν τέλει τον Ιωάννη Καποδίστρια; Το Ημερολόγιο του Γεωργίου Ρηγανά, Διοικητή της Προσωπικής Φρουράς του Κυβερνήτη (Αθήνα: Εκδόσεις Πεδίο, 2025)

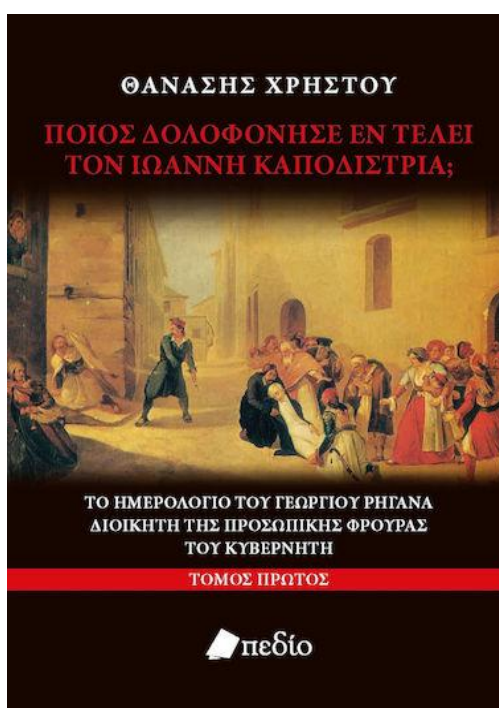
Νίκος Νικολούδης

Ερευνητής, Μονάδα Ιστορίας, Αθηναϊκό Ινστιτούτο, Ελλάδα

Η δολοφονία του Ιωάννη Καποδίστρια, του πρώτου κυβερνήτη του ανεξάρτητου ελληνικού κράτους, στο Ναύπλιο, τις πρώτες πρωινές ώρες της Κυριακής 27 Σεπτεμβρίου 1831, εξακολουθεί να καλύπτεται σε μεγάλο βαθμό από την αχλύ του μυστηρίου. Παρότι είναι γνωστά τα βασικά δεδομένα της, όπως ο τόπος, ο χρόνος και οι άμεσα εμπλεκόμενοι δράστες, σχεδόν όλες οι υπόλοιπες παράμετροι του εγκλήματος παραμένουν ακόμη εν πολλοίς αδιευκρίνιστες.

Ενδεικτικά, όπως απέδειξε ο ιστορικός ερευνητής Δημήτριος Ν. Κοκκινάκης στο ογκώδες δίτομο έργο του με τίτλο *Ποιοί δολοφόνησαν τον Καποδίστρια;*, ούτε το βαθύ τραύμα από μαχαίρι στο υπογάστριο του Κυβερνήτη ούτε η κατεύθυνση της εισόδου των σφαιρών στο πίσω μέρος του κεφαλιού του ταιριάζουν, από ιατροδικαστική άποψη, με τη σκηνή του φόνου όπως παραδοσιακά αναπαριστάνεται.

Υπό αυτήν την έννοια, το βιβλίο που παρουσιάζουμε εδώ, προϊόν της ιστορικής έρευνας του Θανάση Χρήστου, καθηγητή Νεώτερης και Σύγχρονης Ιστορίας και Προέδρου του Τμήματος Ιστορίας, Αρχαιολογίας και Διαχείρισης Πολιτισμικών Αγαθών της Σχολής Ανθρωπιστικών Επιστημών και Πολιτισμικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου, αποτελεί μια ιδιαίτερα χρήσιμη προσθήκη στη σχετική βιβλιογραφία. Ουσιαστικά πρόκειται για έργο που διαφωτίζει ορισμένες πτυχές του ευρύτερου πολιτικού σκηνικού που συνδέεται με τη δολοφονία, εγείροντας όμως παράλληλα και νέα ερωτήματα.



Πυρήνα του έργου αποτελεί μια έκθεση του Νικολάου (ή Γεωργίου) Ρηγανά, επικεφαλής της προσωπικής φρουράς του Κυβερνήτη, η οποία δημοσιεύτηκε περίπου σαράντα χρόνια μετά τη δολοφονία, ως απάντηση–διόρθωση στη μαρτυρία του Ρώσου φιλέλληνα Νικολάου Ράικου για το γεγονός αυτό. Η μαρτυρία του Ράικου είχε πρωτοδημοσιευτεί στη Ρωσία λίγο καιρό πριν από το κείμενο του Ρηγανά.

Ο τελευταίος, βέβαια, δεν ήταν παρών στη σκηνή του φόνου, καθώς δεν είχε συνοδεύσει τον Καποδίστρια το μοιραίο πρωινό στη διαδρομή προς την εκκλησία του Αγίου Σπυρίδωνα. Κατέθεσε όμως κατά την ανάκριση που διεξήχθη μετά τον φόνο ότι ο Γεώργιος Κασιμάτης τού είχε γνωστοποιήσει την ύπαρξη μιας εξυφαινόμενης συνωμοσίας κατά του Κυβερνήτη, την οποία ο ίδιος ο Κασιμάτης είχε πληροφορηθεί στη διάρκεια μιας «άσχετης» συζήτησης. Το σύντομο απόσπασμα της επίσημης κατάθεσης του Ρηγανά, όπως και η αντίστοιχη του Κασιμάτη, παρατίθενται στο τέλος του βιβλίου, στα παραρτήματα.

Ενώ η γενικότερη έκθεση του Ρηγανά συνάδει με τα γνωστά στοιχεία σχετικά με τα γεγονότα που προηγήθηκαν και όσα ακολούθησαν τη δολοφονία, η περιγραφή της αντίδρασής του μόλις πληροφορήθηκε τη δολοφονία εγείρει περαιτέρω απορίες. Ο Ρηγανάς αποκαλύπτει ότι έσπευσε αμέσως στο γραφείο του Κυβερνήτη, παραβίασε την πόρτα και τις κλειδωμένες συρταριέρες που υπήρχαν εκεί, και μετέφερε τα έγγραφα που βρήκε στο σπίτι του Ρώσου διπλωμάτη, βαρόνου Ρίκμαν. Τα έγγραφα αυτά δεν έχουν αποκαλυφθεί έκτοτε και θεωρείται πιθανό ότι φυλάσσονται στην Αγία Πετρούπολη.

Αυτή η ενέργεια του Ρηγανά δεν ερμηνεύεται στο βιβλίο. Κατά τη γνώμη μας, ωστόσο, υποδηλώνει ότι ο ίδιος φοβόταν πως οι εκπρόσωποι της Αγγλίας και της Γαλλίας στο Ναύπλιο —δηλαδή των δύο χωρών που είχαν εκδηλωθεί ανοικτά εναντίον του Καποδίστρια την περίοδο της δολοφονίας του— ενδεχομένως να επιχειρούσαν να εξαφανίσουν στοιχεία από το γραφείο του Κυβερνήτη, τα οποία θα μπορούσαν να τις ενοχοποιήσουν ως εμπλεκόμενες στο έγκλημα. Σε κάθε περίπτωση, πάντως, αυτή η βεβαιωμένη ενέργεια του Ρηγανά δεν διευκολύνει την αναζήτηση της αλήθειας από τους σημερινούς ερευνητές.

Το βιβλίο, το οποίο προλογίζει ο Ιάκωβος Μιχαηλίδης (καθηγητής Νεώτερης και Σύγχρονης Ιστορίας στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης και Πρόεδρος του Τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας), διαιρείται σε δύο κύρια κεφάλαια.

Το πρώτο, με τίτλο «*Ιωάννης Καποδίστριας (1776-1831), ο αρχιτέκτονας της ίδρυσης και θεμελίωσης του ελληνικού κράτους*» (σσ. 31–46), αποτελεί μια σύντομη αλλά κατατοπιστική παρουσίαση της ζωής, καθώς και της πολιτικής και διπλωματικής δραστηριότητας του διακεκριμένου Κυβερνήτη.

Το δεύτερο και εκτενέστερο κεφάλαιο (σσ. 47–105) τιτλοφορείται «*Το ημερολόγιο του Γεωργίου Ρηγανά, διοικητή της προσωπικής φρουράς του Κυβερνήτη*». Σε αυτό παρατίθενται τόσο το πρωτότυπο ρωσικό κείμενο της δημοσιευμένης έκθεσής του όσο και η σχολιασμένη ελληνική του μετάφραση, με τα αποκαλυπτικά στοιχεία που προαναφέραμε.

Ακολουθεί εκτενής παράθεση των πρωτογενών πηγών και της βιβλιογραφίας του βιβλίου (σσ. 107–133). Το δεύτερο μισό του έργου καλύπτεται κατά το μεγαλύτερο μέρος από ένα εκτενέστατο «*Παράρτημα ιστορικών τεκμηρίων*» (σσ. 135–259), στο οποίο παρατίθενται ποικίλα ελληνικά και ξένα κείμενα (μαζί με την ελληνική τους μετάφραση), ταξινομημένα σε δώδεκα αυτοτελείς ενότητες. Συγκεκριμένα, περιλαμβάνονται 41 επίσημα έγγραφα, επιστολές, διπλωματικές αναφορές, αποσπάσματα αγγλικών, γαλλικών και γερμανικών εφημερίδων, καθώς και οι προαναφερθείσες καταθέσεις του Ρηγανά και του Κασιμάτη.

Το σύνολο αυτών των κειμένων δια φωτίζει από πολλές πλευρές τα γεγονότα της περιόδου της διακυβέρνησης του Καποδίστρια, αποκαλύπτοντας τις ποικίλες εντάσεις που συνέκλιναν στην τραγική του δολοφονία, η οποία διατάραξε ανεπανόρθωτα την προοπτική της ομαλής πολιτικής ανόρθωσης του νεοϊδρυθέντος και παντελώς κατεστραμμένου ελληνικού κρατιδίου.

Το έργο ολοκληρώνεται με ευρετήριο προσώπων και σύντομη αγγλική περίληψη.

Όπως γίνεται αντιληπτό, απαιτείται ακόμη μεγάλη ερευνητική προσπάθεια για την πλήρη διαλεύκανση των συνθηκών της δολοφονίας του Ιωάννη Καποδίστρια — αντίληψη, άλλωστε, την οποία συμμερίζεται και ο ίδιος ο συγγραφέας. Υπό τις παρούσες συνθήκες, όμως, το βιβλίο του —ο πρώτος τόμος της σχετικής έρευνάς του, όπως δηλώνεται και στον τίτλο— αποτελεί μια σημαντική συμβολή σε αυτό το δυσεπίλυτο παζλ.